

Presentació

Tot va començar quan en una conversa informal –d'això fa ja més de 23 anys–, i sense cap motiu predeterminat, els autors ens vam posar a parlar dels metges catalans que tenien un epònim i que ens venien en aquells moments al cap (Gimbernat, Trueta, Martorell...). Unes setmanes més tard, i després de fer una colla de cerques en bases de dades i de repassar un bon nombre de llibres i diccionaris, la llista –que ens va semblar prou llarga llavors– tenia uns 20 noms.

El nostre interès particular i compartit per la terminologia i pel llenguatge mèdic, així com per la història de la medicina catalana, va fer que a partir d'aleshores comencéssim a recollir informació sobre epònims mèdics d'origen català. Estàvem, a més, molt encuriósits per descobrir aquelles persones que havien destacat en algun aspecte de la medicina i per saber com, quan i perquè el seu nom havia quedat lligat com a part integrant del llenguatge mèdic.

És així com vam començar a estudiar els epònims mèdics d'origen català. A més, vam constatar que, a diferència del que succeeix al món anglosaxó, els llibres de o sobre epònims no abundaven (per no dir que eren gairebé inexistents) a casa nostra. I en ben poques ocasions es podia trobar en quines circumstàncies havia sorgit la idea o s'havia anat desenvolupant el procés que finalment havia donat lloc a *allò* (tècnica, aparell, escala) que després havia esdevingut un epònim.

Ja des de l'inici, el nostre projecte (si és que en aquells moments es podia considerar com a tal) es plantejava, a més de la identificació dels epònims mèdics d'origen català, obtenir informació tant sobre què es descriu amb cada epònim com sobre la persona *eponimitzada*. També volíem trobar la publicació en la qual es

descrivia per primera vegada *allò* que havia estat l'origen de l'epònim o en quin lloc s'havia fet servir per primera vegada. I situar-lo en el context en què s'havia originat i la realitat històrica d'aquells moments.

Tot això va coincidir en el temps amb el reinici dels *Annals de Medicina*, que havia deixat de publicar-se per diversos motius durant uns anys i començava una nova etapa. El seu director, en Xavier Bonfill, convidava, en el primer editorial¹, tots els lectors a participar-hi activament i es creava una secció anomenada *Sense amnèsia* (deia: "Hem de mantenir-nos sense amnèsia per a segons què i segons qui; hi ha moltes coses, fets i persones que no s'han d'oblidar"). I ens vam animar a compartir el començament del projecte que teníem entre mans amb els *Annals*.

L'acceptació de la nostra proposta va ser immediata i fou així que vàrem adquirir un compromís, que hem mantingut des de fa més de 23 anys: escriure un article per a cada número dels *Annals*, en una secció que vàrem anomenar *Eponímia mèdica catalana*. Després d'un primer article introductori², es va publicar el primer article de la sèrie al número 3 de 1999 i va ser, com probablement no podia ser d'altra manera, sobre el lligament de Gimbernat³, l'epònim d'origen català que havíem après a les classes d'Anatomia de primer.

Quan vam començar, no imaginàvem que la nostra llista aniria creixent, que trobaríem epònims –o ells ens trobarien a nosaltres, que també ens ha passat– en els llocs més insospitats, que no sempre seria fàcil obtenir dades sobre les persones que els havien originat i que per trobar les publicacions primeres caldria buscar i buscar... i, en la majoria de casos, tornar a buscar. Per altra banda, les nostres troballes han anat augmentant

també gràcies a la col·laboració de moltes persones que ens han anat enviant referències d'alguns epònims o ens han posat sobre la pista d'alguns altres, que han anat enriquint els nostres arxius.

Hores d'ara hem identificat i estudiat més d'un centenar de metges catalans, que han originat, pel cap baix, més de tres-cents epònims de tota mena. N'hem estudiat també un bon nombre que es corresponen amb el nom d'institucions, de ciutats o del propi país: molts dels més actuals ja no són el nom d'una persona, sinó que se'ls ha donat el nom d'un centre, d'un hospital o de la ciutat on treballen els autors.

I hem descobert que hi ha una colla de plantes⁴, insectes i altres animals⁵ que porten el nom de metges catalans, molts dels quals van ser també importants botànics o naturalistes. I també una muntanya i una ruta als Pirineus... En aquests anys hem vist néixer –i créixer també– alguns epònims, que són contribucions molt rellevants a la medicina actual.

En aquests anys, de molta i entretinguda feina, ha estat molta la gent que ens ha ajudat. Familiars, amics i companys dels protagonistes dels articles ens han proporcionat molta informació, abans i després de la publicació. I coneguts, i també desconeguts fins aquell moment, ens han fet arribar notícies d'epònims que han trobat i dels que nosaltres no en sabíem l'existència fins llavors. En alguns casos hi ha hagut també anècdotes i fets inesperats, molt interessants i enriquidors, que ens han dut més enllà del que podíem imaginar⁶. Familiars dels protagonistes dels epònims ens han obert casa seva, ens han facilitat dades, fotografies i documents; companys de feina han reviscut èpoques ja llunyanes i altres formes de fer medicina; botànics especialitzats

en les plantes que porten el nom d'alguns metges ens han demanat informacions diverses, etc. I també sovint hem pogut contrastar la nostra informació directament amb els protagonistes que, a més de proporcionar-nos dades sobre l'epònim, ens n'han donat de noves que hem inclòs en els articles.

La gran majoria dels nostres treballs sobre eponímia s'ha publicat als *Annals de Medicina*⁷ (ja són gairebé un centenar); primer en l'edició en paper, després en l'edició en paper i electrònica i, ja des de fa uns anys, només en l'edició electrònica.

Gràcies a la Fundació Dr. Antoni Esteve, una part dels articles s'ha publicat en els tres volums d'*Eponímia mèdica catalana* que han vist la llum fins ara⁸⁻¹⁰ i que precedeixen a aquest quart volum. També, gràcies a la Fundació Dr. Antoni Esteve, s'ha publicat recentment un volum en anglès, que en recull una tria, en una versió augmentada i actualitzada: *Catalan physicians' contributions to medicine: a historical view through eponyms*¹¹.

Pensem, però, que ens queda encara un llarg camí per recórrer. Aquell llistat que esmentàvem al principi no para de créixer i en tenim encara uns quants, en els que esperem poder anar-nos endinsant, mica a mica, per poder anar-los publicant, esperem, com hem fet fins ara. A la nostra llista hi tenim metges de moltes i diverses especialitats, i de diferents èpoques, que ens estan esperant, a més d'algunes tècniques i malalties que fan referència a la nostra geografia i a les nostres institucions. I qui sap, potser n'hi haurà de nous, que encara han de néixer com a epònims i, de ben segur, en trobarem –o ens trobaran a nosaltres– més que no pas sospitem.

Durant aquestes dues dècades llargues, però, l'epònim és, o ha estat, –ho hem dit moltes altres vegades– una excusa, un mitjà per conèixer i donar a conèixer els metges i les institucions que hi estan o hi han estat relacionats. Si aquest apropament a través dels epònims ha fet que sortissin de l'oblit (moltes vegades injust) alguns metges o que se'n coneguessin aspectes desconeguts d'altres, i ha permès recuperar les seves contribucions a la medicina i a la història de casa nostra, ens donem per satisfets. Haurà valgut la pena.

Tota aquesta feina, com ja hem dit, no és en absolut mèrit només dels autors; seria pretensions i fals donar la impressió que tots aquests volums de la sèrie eponímica són només fruit del seu treball. És per això de justícia agrair l'ajut generós i incondicional de moltes persones durant aquest llarg viatge. En primer lloc, als protagonistes i als seus familiars, amics i companys, que ens han facilitat informació molt valuosa que ens ha permès escriure amb detall

les seves històries, i a tots els que ens han posat sobre la pista d'epònims que no coneixíem encara. En segon lloc, als *Annals de Medicina*, revista de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, especialment al seu director, en Xavier Bonfill, i a la Marta Gorgues, per l'extraordinari suport en aquesta aventura. També, a en Lluís Guerrero, qui ha tingut l'amabilitat d'acceptar escriure el pròleg d'aquest volum. I finalment, però no en darrer lloc, al Fèlix Bosch i a la Fundació Dr. Antoni Esteve (amb el seu president, Antoni Esteve, al capdavant), que han fet possible l'acurada edició de tots els volums de l'obra amb generositat i paciència. Sense tots ells, aquest projecte no hauria tirat endavant. Un projecte que vol ser una contribució al reconeixement de les persones que des de fa tants anys contribueixen a fer de la medicina catalana un referent històric.

Elena Guardiola i Josep-E. Baños

Barcelona, setembre de 2022

Referències bibliogràfiques

1. Bonfill X. Tornem a tenir *Annals*. *Annals de Medicina*. 1998;82(1):3-4.
Consultable a: https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=9591
2. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. *Annals de Medicina*. 1999;82(3):162-3.
Consultable a: https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=9458
3. Baños JE, Guardiola E. Eponímia mèdica catalana: el lligament de Gimbernat. *Annals de Medicina*. 1999;82(4): 220-2. Consultable a: https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=9508
4. Guardiola E, Baños JE. Metges catalans que han donat nom a plantes: una aproximació al seu estudi. Gimbernat. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. 2018;69(*):111-30.
Consultable a: <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/340711/431483>
5. Guardiola E, Baños JE. Metges catalans i noms d'animals: un primat, uns mol·luscs, uns crustacis i uns quants invertebrats més. XXI Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana. Barcelona, 17 i 18 de setembre de 2021.
6. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana: "Ara que tinc vint anys...". *Annals de Medicina*. 2019;102(3): 135-40.
Consultable a: https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=13714
7. *Annals de Medicina*. <https://annals.academia.cat/>
8. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. *Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve*. N. 1. Barcelona: Prous Science; 2004.
Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/capitulos/documento-completo-16/>
9. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana (II). *Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve*. N. 22. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2011.
Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/capitulos/documento-completo-17/>
10. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana (III). *Quaderns de la Fundació Esteve*. N. 38. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2016.
Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/libros/quadern-eponimia-3/>
11. Guardiola E, Baños JE. Catalan physicians' contributions to medicine: a historical view through eponyms. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2021.
Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/capitulos/catalan-physicians-contributions-to-medicine-a-historical-view-through-eponyms/>